

Žao mi je Snoudena, verovatno se nikada neće vratiti u Ameriku

Pitanje da li vam se svidaju uzbunjivači ne treba postavljati, samo postoji pitanje da li želite da napadnete korupciju. Ako želite da otkrijete prevare i korupciju, neophodan vam je uzbunjivač. Tačka, kaže za Nedeljnik Stiven Kon, autor prve pravne studije o zaštiti uzbunjivača u Americi, čovek koji je zauvek promenio nuklearni lobi, američki FBI i švajcarski bankarski sistem **Piše Veljko Miladinović**

Stiven Kon je tipičan američki advokat. Ostavlja utisak nekoga ko bi sa istom energijom i samouverenošću mogao da govorи о poljoprivredi, kvantnoj fizici ili о misterioznim ubistvima, ujedno ostavljajući sagovorniku malo prostora za sumnju u ono što je izgovorio. Kon, međutim, ne pričа о fizici ili poljoprivredi, a retko i о misterioznim ubistvima, već gotovo tokom cele tridesetogodišnje karijere uglavnom govorи о – uzbunjivačima.

„Whistleblowers“, koncept po kom se borba protiv korupcije raznih oblika organizovanih kriminalnih delatnosti u velikim korporacijama i državnim institucijama vodi uz pomoć insajdera koje će država maksimalno da zaštiti, a zauzvrat da dobije informacije i dokaze, toliko je doskoro bio nepoznat kod nas da je veliki problem bio da se nade odgovarajuća imenica. „Zviždači“, ustalilo se ipak „uzbunjivači“, zaživeli su u Srbiji, makar u nekoj proto-fazi.

Advokat Stiven Kon je inače autor prve pravne studije o zaštiti uzbunjivača u Americi. A branio je najpoznatije uzbunjivače koji su iz korena promenili nuklearni lobi u Ameridi (osamdesetih), branio je Frederika Vajthersta koji je devedesetih „pobedio“ FBI, a nedavno i Bredlija Birkenfelda, čivenog švajcarskog bankara koji je kao „uzbunjivač“ prvo dobio kaznu zatvora, a potom postao Konov klijent i od države dobio nagradu od sto pet miliona dolara.

Stiven Kon, koji je zauvek promenio nuklearni lobi, američki FBI i švajcarski bankarski sistem, bio je gost Beograda i Međunarodne konferencije „Svaka istina ima izvor: Zaštita uzbunjivača i novinarskih izvora“, u organizaciji Pištaljka.rs.

U ekskluzivnom razgovoru za Nedeljnik govorio je o konceptu zaštite uzbunjivača, perspektivama Srbije u toj oblasti, kako je bilo pobediti FBI, i zašto su mu danas najviše u fokusu – bankari.

Pisali ste o uzbunjivačima u vreme kada je ta reč bila potpuno nepoznata u Srbiji. Sticete li utisak da se ovde razume taj koncept?

Kada sam prvi put bio ovde, a tada se razgovaralo o potretanju inicijative za donošenje zakona, još ste raspravljali koja reč treba da se koristi. To je bio potpuno nov koncept i mnogi ljudi nisu razumeli o čemu se radi. Ali Vladimir Radomirović iz Pištaljke je razumeo. Držao sam prezentacije pred mnogim zvanicnicima samo da bih objasnio o čemu se radi i kako to sve funkcioniše. Mislim da

je to mnogima otvorilo oči, ali i da mnogi još uvek ne razumeju.

U Srbiji? Ili mislite da je i u svetu to još nedovoljno poznata stvar?

Čak i u SAD. Moć uzbunjivača je tek nedavno počela da ispunjava svoje potencijale, ali nije još ni blizu toga da ih ispuni. Nije to pitanje da li ćete otkriti neki prestup, jednu ili dve osobe koje krše zakon, već otvaranje procesa u kom će sistemska korupcija i prevare biti iskorenjene.

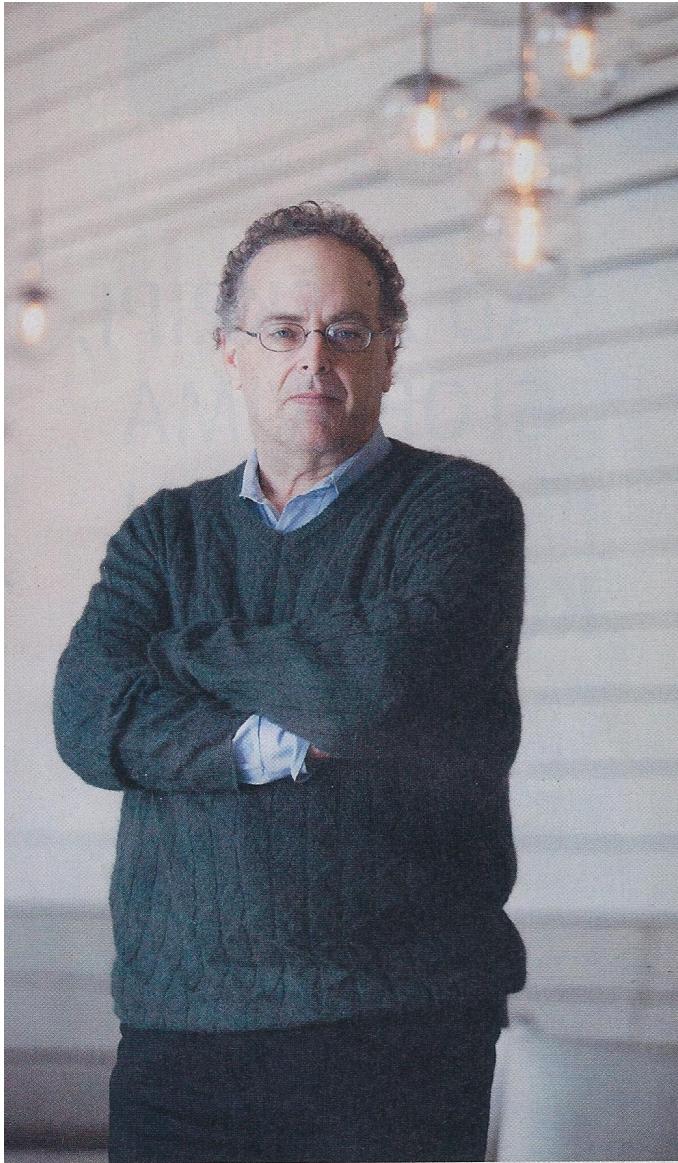
Da li je to moguće u malim zajednicama, u gradovima u kojima se svi poznaju i gde će se na „uzbunjivače“ gledati kao na „izdajice“?

Apsolutno je moguće. Pitanje da li vam se svidaju uzbunjivači ne treba postavljati, samo postoji pitanje da li želite da napadnete korupciju. Ako želite da otkrijete prevare i korupciju, neophodan vam je uzbunjivač. Tačka. Savremeni zakoni o uzbunjivačima nisu ono što mislite. Oni razvijaju sistem u kome uzbunjivač može da bude potpuno anoniman. Mi smo u SAD počeli sa nuklearnim lobijem. Bila je to mala zajednica, stotinak elektrana, a vodećih inženjera je bilo oko 150. I jedan od njih je postao uzbunjivač. Važno je da se uspostavi sistem poverljivosti u kom će uzbunjivač biti apsolutno anoniman, i gde su rizici da mu se uništi život smanjeni na minimum. Kao i da se postave zakoni tako da ciljaju „velike ribe“. Prave, visoke, korumpirane zvaničnike.

Objasnite nam onda šta predstavlja taj koncept uzbunjivača?

Postoje dve vrste zločina. Ako vas ubijem, postoji telо i svi znaju da je došlo do zločina. I policija će uzeti moje otklike prstiju i DNK, proveriti balistiku oružja, i ogroman policijski aparat je kreiran da procesuiru ubistvo. Ako neko manipuliše finansijskim izveštajima, to je teško otkriti. I što idete dublje, otkrivanje je sve teže. Jedini način da otkrijete tu vrstu zločina jeste da imate nekog ko zna da se zločin dogodio i nekog ko ume da objasni kako se taj zločin dogodio. Zato je neophodna i specijalna policijska jedinica koja se bavi finansijskim kriminalom koja će da razume šta ovaj govorи.

Međutim, ako otkrivanje zločina ne može da se isprati optužnicom, onda nema poente od uzbunjivanja. Za tanto je potrebno dvoje. Jedno je otkrivanje zločina, a drugo

je sistem koji će obezbediti pravno gonjenje.

Naš zakon o uzbunjivačima ciljao je švajcarske bankare. I postalo je profitabilno za švajcarskog bankara da poste ne „klijent“ SAD. Jedan čovek, Bredli Birkenfeld, zaradio je sto miliona dolara. Cilajte ljude koji znaju da se zločin dogodio, a to su bankari. Oni neće pričati zato što su dobri ljudi, prosto to je tako. Ako posmatrate uzbunjivače kao heroje na belom konju, nikada nećete pobediti korupciju. Iznate šta? Mi smo toliko napredovali u borbi protiv ofšor-bankarstva, ali svet nije. Svet spava.

Kako je došlo do toga da „razbijete“ tajnost švajcarskih banaka? Da li zaista Srbija može da nauči nešto iz tog primera?

Mogu samo da zamislim koliko je srpskog novca na ilegalnim ofšor-računima. Imam klijente koji su mi rekli da samo u Švajcarskoj ima skrivenih deset biliona dolara iz celog sveta. Iz Amerike je mnogo manje zato što smo uspostavili Zakon o uzbunjivačima koji je omogućio da se uđe u švajcarski sistem. Preko 15.000 Amerikanaca se prijavilo za program amnestije, a SAD su povratile 13,7 miliardi dolara do sada.

Švajcarska je otvorila svoj ofšor-program pre Drugog svetskog rata, razumela je da će zbog rata mnogo ljudi tra-

žiti bezbedno mesto da sakriju novac. A pogledajte tek Jugoslaviju. Dok je vaša zemlja prolazila kroz razaranje devedesetih, koliko novca je sklonjeno? Gde je taj novac? I tako možete da idete do tridesetih godina. To je vaš novac. Trebalо bi da ga oporezujete.

Političari kažu da žele da reše nezakonito bankarstvo. Ako želite da vratite novac u zemlju i da ga oporezujete i vratite u svoju ekonomiju, to može da se dogodi. Ja mogu da vam napišem zakon za 11 minuta. Zna se kako se to radi. Zamislite da istražujete ubistvo, ali kažete – ne uzimamo otiske prstiju. A želite da uhvatite ubicu...

Pričate o zaštiti uzbunjivača, a kako se dogodilo da Birkenfeld bude uopšte uhapšen?

To je bila glupost. U to vreme sistem zaštite uzbunjivača se još razvijao. Doneli su zakon, uspostavili kancelariju za zaštitu uzbunjivača, ali ona nije ničemu služila. Radilo ih je, recimo, petoro i nisu do tada imali nijedan veliki slučaj. On živi u Švajcarskoj, jeste državljanin SAD, ali bez namere da dođe u Ameriku. On želi da otkrije informacije, kontaktira s nekim advokatima u Americi i oni ga odvode u Ministarstvo pravde koje nema program za uzbunjivače za utaju poreza. On im kaže koje informacije ima, i šta dobije? „Hvala ti, nemaš imunitet, a upravo si priznao zločin.“

Srećom, u Poreskoj upravi (IRS) imali su razumevanja. I jedan od razloga što su mu dali toliku nagradu jeste da bi umanjili štetu koju je tuzilaštvo napravilo. Da pošalju poruku celom svetu da postoji struktura koja će omogućiti. Danas to ne bi moglo da se dogodi.

Mogu samo da zamislim koliko je srpskog novca na ilegalnim ofšor-računima

Posle mu vi postajete advokat i on dobija veliku nagradu. Da li ste vi njemu prišli ili je on vas angažovao?

Voleo bih da sam tako proaktiv. Ne, on je nama prisao posle presude i kada je shvatio da su mu potrebni novi advokati. A mi se time bavimo više od trideset godina. Poznajem dobro te zakone, verujte mi, i kada sam razgovarao s njim, znao sam da je zatvor bio greška. Srećom, IRS je ispravio grešku. I mi sada imamo sve, znamo kako funkcioniše. I to je iskustvo koje bi vi u Srbiji, i u svim drugim zemljama Evrope, trebalo da iskoristite. Ponavljam, to je kao sa otiscima prstiju ili sa DNK. Niste vi izmislili ni uzimanje otiska prstiju, pa sada to radite. Jednostavno je, iskoristite našu laboratoriju.

Bez uzbunjivača, policija je u SAD otkrila 1,9 odsto takvih slučajeva. Sa takvim procentom, veća je motivacija da se ljudi bave utajom poreza nego da otkriju policiji svoja saznanja da se tako nešto događa.

Ipak, najupečatljiviji slučaj vam je bio kad ste braniли Frederika Vajthersta, uzbunjivača koji je „razbio“ laboratoriju FBI-ja?

Fred Vajtherst je došao kod nas dok je bio zadužen za obezbeđivanje mesta zločina u prvom postavljanju bombe na Svetski trgovinski centar 1993. godine. To je ista organizacija koja će se vratiti 2001. godine. On je bio najveći stručnjak FBI-ja za eksploziv. U to vreme to je bila terori-